ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 22.07.2024 | Бахруз Самадов

На шляху до Китаю

Нещодавня заява Азербайджану про намір стати членом БРІКС – невід'ємна частина його логіки інтегрування в авторитарну коаліцію

Минулого тижня Азербайджан зробив заяву про намір стати членом БРІКС (Бразилія – Росія – Індія – Китай – Південна Африка). Таку заяву варто сприймати передусім в контексті зближення з Китаєм. Як і спільну декларацію про стратегічне партнерство Казахстану, Азербайджану і Китаю, яку лідери трьох країн оголосили на нещодавньому саміті глав держав Шанхайської організації співробітництва (ШОС) в Астані. Згідно з декларацією, Азербайджан виступає проти незалежності Тайваню і підтримує принцип «Єдиного Китаю». Китай, своєю чергою, підтримує «мирний порядок денний» Азербайджану з Вірменією. Що важливо, мирний порядок денний Азербайджану – це «порядок денний переможця»: від самого початку він виключав політичні права карабахських вірмен, змушуючи Вірменію прийняти азербайджанську версію миру.

Також Азербайджан, як і Росія, активно критикує прозахідне просування Вірменії після Другої карабаської війни. За наявною інформацією, наразі в Карабаській економічній зоні Азербайджану працює десять китайських компаній. Іншими словами, політична підтримка принципу «Єдиного Китаю» йде пліч-о-пліч з економічними зв'язками. Азербайджан сподівається залучити китайських інвесторів, зокрема у сфері альтернативної енергетики. Державний митний комітет Азербайджану заявляє, що «китайсько-азербайджанська двостороння торгівля досягла $3,1 млрд у 2023 році, що є зростанням на 43,5 відсотка порівняно з минулим роком, причому як імпорт, так і експорт демонструють значний приріст» – а отже, Китай залишається четвертим за значенням торговим партнером Азербайджану.

Китай залишається четвертим за значенням торговим партнером

Таким чином, окрім економічної співпраці, Азербайджан політично прагне інтегруватися не в західний, а радше в антизахідний альянс.

Багатополярний суверенізм БРІКС

БРІКС, створений у 2009 році, – це не просто коаліція репресивних режимів. Ідеологічно БРІКС спирається на дискурс *багатополярності* – теорію, запропоновану російським філософом Олександром Дугіним, який нещодавно похвалив БРІКС як «антиколоніальний» союз. Дискурс багатополярності протистоїть західному підходу до прав людини та громадянських свобод на користь суверенізму незахідних держав, що ґрунтується на прагматичній економічній співпраці попри внутрішні розбіжності. Для Азербайджану така ідеологічна складова ідеально відповідає поточним репресіям з боку влади, оскільки це нібито можна обґрунтувати суверенністичним підходом Баку.

До БРІКС, що прагне до розширення, нещодавно увійшли такі країни, як Саудівська Аравія, Ефіопія та ОАЕ. Спільним принципом цього об'єднання є певний антагонізм до західноцентричних ідей; однак запропоновану альтернативу не можна вважати перспективною з погляду громадянських свобод і прав людини. Натомість, кидаючи виклик так званій гегемонії Заходу, ця організація, яка звертається насамперед до Глобального Півдня, представляє незахідні країни як «інакші», відкидаючи універсальні концепції прав людини й демократії і приймаючи різні види авторитаризму й нелібералізму. Недивно, що Росія, Китай, а також Індія під керівництвом Моді відіграють провідну роль в організації.

Алієв бачить майбутнє Азербайджану в неліберальному блоці при збереженні лише прагматичної нафтової та енергетичної співпраці з деякими західними країнами

Для Азербайджану, який з ентузіазмом підтримує «антиколоніальну» боротьбу проти Франції, бажання стати частиною БРІКС є логічним результатом останніх антизахідних зрушень у країні. Керівництво країни, зокрема її авторитарний лідер Ільхам Алієв, бачить майбутнє Азербайджану в неліберальному блоці при збереженні лише прагматичної нафтової та енергетичної співпраці з деякими західними країнами. Якщо до Другої карабаської війни Азербайджан позиціонував себе як країну зі «збалансованою» зовнішньою політикою і навіть рухався у напрямку інтеграції в Європу, нинішня зовнішня політика зовсім інакша. Лідер опозиційної партії Азербайджану «Народний фронт» Алі Карімлі вважає, що такі зміни «зраджують

народ Азербайджану» й утримують країну від європейського розвитку та демократії, хоча цим шляхом пішли сусіди Азербайджану – Вірменія і, донедавна, Грузія.

Клопотання про визнання

Західні інституції вже давно критикують мілітаристську позицію Азербайджану за порушення прав людини, особливо за радикальний перехід до неліберального й авторитарного світу, що стався після наступу у вересні 2023 року, коли Азербайджан захопив Нагірний Карабах, а вірменське населення, зіткнувшись з загрозою для виживання, виїхало звідти.

У відповідь Азербайджан заарештував кількох членів громадянського суспільства та незалежних журналістів, яких звинуватили у «шпигунстві» та роботі на «іноземні інтереси». Просування до авторитарного альянсу в зовнішній політиці супроводжувалося репресіями всередині країни.

Віддаючи перевагу і Китаю, і Росії, Азербайджан залишається осторонь демократії та прав людини

Нинішнє керівництво Вірменії, в якого теплішають зв'язки з колективним Заходом, вже отримало щедру економічну підтримку Європейського союзу. За словами вірменської експертки Соссі Татікян, найбільш відчутне оборонне співробітництво у військовій сфері склалося з Францією. Нещодавно США та Вірменія розпочали спільні військові навчання, які знову ж таки критикуються Кремлем як спроба витіснити Росію та Іран з регіону.

Тим часом Азербайджан, відійшовши від західних інституцій, обрав шлях БРІКС. Тісніші відносини з Росією, яких можна було очікувати після бездіяльності російської миротворчої місії під час наступу Азербайджану в Нагірному Карабаху у вересні 2023 року, спонукав Азербайджан зближуватися з БРІКС. Таким чином, віддаючи перевагу і Китаю, і Росії, Азербайджан залишається осторонь демократії та прав людини – як ніколи раніше.

Переклад з англійської Наталії Сліпенко

Бахруз Самадов

Бахруз Самадов (Bahruz Samadov) – політолог, докторант Карлового університету.

-